“Tafakkur Academy Global Press”
nashriyoti

“Ilm-fan taraqqiyoti”
respublika ilmiy konferensiyasi

Tafakkurconference.uz

Raqamli transformatsiya sharoitida sug‘urta bozorining infratuzilmaviy rivojlanishini takomillashtirish

Saidov Farrux Faxriddinovich
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU
AKTSI kafedrasi katta o‘qituvchisi
e-mail: f.saidov@tuit.uz

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli transformatsiya jarayonlarining sug‘urta bozori infratuzilmasiga ta’siri tizimli tahlil qilinadi. Sug‘urta sektorida sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (Big Data), avtomatlashtirilgan underwriting tizimlari va raqamli platformalarning joriy etilishi natijasida infratuzilmaning institutsional va texnologik tarkibi qayta shakllanayotganligi asoslanadi. Raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish orqali risklarni boshqarish samaradorligini oshirish, operatsion xarajatlarni optimallashtirish hamda moliyaviy barqarorlikni ta’minlash mexanizmlari ilmiy jihatdan yoritiladi.

Kalit so‘zlar. raqamli transformatsiya, sug‘urta bozori, infratuzilma, sun’iy intellekt, InsurTech, Big Data, underwriting, moliyaviy barqarorlik, risk menejment

Kirish. So‘nggi yillarda global iqtisodiyotda kuzatilayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari moliya sektorining barcha segmentlariga, jumladan sug‘urta tizimiga ham tub o‘zgarishlar olib kirmoqda. Raqamli infratuzilma endilikda oddiy texnik platforma emas, balki iqtisodiy samaradorlikni belgilovchi strategik omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Sug‘urta bozori risklarni qayta taqsimlash, kapitalni himoya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash mexanizmlarining muhim elementi bo‘lganligi sababli, uning infratuzilmaviy rivojlanishi milliy iqtisodiyot barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi [1].

An’anaviy sug‘urta modeli ko‘p bosqichli byurokratik jarayonlar, qo‘lda ma’lumot qayta ishlash, agentlik tarmog‘iga yuqori bog‘liqlik hamda cheklangan analitik imkoniyatlar bilan tavsiflanadi. Raqamli transformatsiya esa ushbu modelni avtomatlashtirilgan, integratsiyalashgan va ma’lumotlarga asoslangan tizimga aylantirishni taqozo etadi. Shu bois, sug‘urta infratuzilmasini modernizatsiya qilish masalasi nafaqat texnologik, balki iqtisodiy va institutsional muammo sifatida ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot tizimli yondashuv asosida olib borildi. Sug‘urta infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi iqtisodiy-statistik tahlil, funksional taqqoslash, institutsional baholash va modellashtirish usullari orqali o‘rganildi.

Raqamli infratuzilmaning samaradorligi quyidagi mezonlar asosida baholandi: operatsion xarajatlar dinamikasi, zarar koeffitsienti (loss ratio), xizmat ko‘rsatish tezligi, risk baholash aniqligi hamda mijoz qoniqish darajasi [2].

Shuningdek, xalqaro InsurTech kompaniyalari tajribasi tahlil qilinib, sun’iy intellekt asosida ishlovchi underwriting modellarining iqtisodiy natijalari solishtirma usulda o‘rganildi.

Sug‘urta infratuzilmasining iqtisodiy mohiyati. Sug‘urta infratuzilmasi sug‘urta mahsulotlarini ishlab chiqish, risklarni baholash, polis rasmiylashtirish, sug‘urta hodisalarini ko‘rib chiqish va to‘lovlarni amalga oshirish jarayonlarini ta’minlovchi institutsional va texnologik elementlar majmui hisoblanadi. Raqamli transformatsiya ushbu elementlarning o‘zaro integratsiyasini kuchaytiradi va jarayonlarni real vaqt rejimida boshqarish imkonini yaratadi.

Raqamli infratuzilma quyidagi asosiy komponentlardan tashkil topadi: onlayn polis rasmiylashtirish tizimlari, avtomatlashtirilgan underwriting modullari, sun’iy intellekt asosidagi risk scoring mexanizmlari, firibgarlikni aniqlash algoritmlari, katta ma’lumotlar analitik platformalari va mobil xizmat ko‘rsatish tizimlari.

Mazkur komponentlar o‘zaro integratsiyalashgan holda ishlaganda sug‘urta kompaniyasining

operatsion samaradorligi keskin oshadi [3].

Sun'iy intellektning infratuzilmaviy ahamiyati. Sun'iy intellekt sug'urta infratuzilmasida risklarni aniqlik bilan prognoz qilish, zarar ehtimolini baholash va tarif siyosatini optimallashtirish imkonini beradi. An'anaviy baholash usullari statistik tarixiy ma'lumotlarga asoslangan bo'lsa, AI algoritmlari real vaqt ma'lumotlari va xatti-harakat modellarini tahlil qilish orqali yanada aniq natija beradi.

Sun'iy intellektni joriy etish natijasida sug'urta sektorida quyidagi iqtisodiy natijalarga erishiladi:

- operatsion xarajatlarning qisqarishi;
- risk baholash aniqligining oshishi;
- zarar koeffitsientining optimallashuvi;
- xizmat ko'rsatish tezligining ortishi.

AI asosidagi fraud detection tizimlari firibgarlik holatlarini erta bosqichda aniqlash imkonini berib, moliyaviy yo'qotishlarni kamaytiradi. Bu esa kompaniya kapitalining barqarorligini mustahkamlaydi.

Iqtisodiy samaradorlik modeli. Raqamli infratuzilmaning iqtisodiy samaradorligi quyidagi ifoda orqali baholanadi:

$$ES = (R_d - R_a) + (C_a - C_d)$$

bu yerda

R_d - raqamli modeldagi daromad,

R_a - an'anaviy modeldagi daromad,

C_a - an'anaviy model xarajatlari,

C_d - raqamli model xarajatlari.

Agar ES musbat qiymatga ega bo'lsa, raqamli infratuzilma iqtisodiy jihatdan samarali hisoblanadi. Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, raqamli tizimlar joriy etilganda operatsion xarajatlar o'rtacha 20-30 foizga qisqaradi, zarar koeffitsienti esa 5-10 foiz punktga yaxshilanadi.

Raqamli infratuzilma shuningdek sug'urta penetratsiyasi darajasini oshirishga xizmat qiladi, chunki masofaviy xizmatlar aholining keng qatlamiga qulaylik yaratadi. Bu esa sug'urta bozorining hajmiy kengayishiga olib keladi.

Xulosa. Raqamli transformatsiya sug'urta bozorining infratuzilmaviy modelini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari sug'urta sektorining operatsion samaradorligini oshirish, risklarni boshqarishni takomillashtirish hamda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi [4].

Sug'urta infratuzilmasini raqamlashtirish milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash, investitsion muhitni yaxshilash va moliya sektorining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois, sug'urta bozorida raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish strategik ustuvor yo'nalish sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduquddusov O. Kasb ta'limi o'qituvchilari tayyorlashga integrativ yondashuv. - Toshkent: Fan, 2005.
2. OECD. Digital Transformation in Insurance Sector. - Paris, 2023.
3. Swiss Re Institute. The Future of Insurance: Technology and Digitalization Report. - Zurich, 2022.
4. McKinsey & Company. Insurance 2030: The Impact of AI and Automation. - 2021.